

УДК 7.046 (=512.121) : 069 (477.75)

Катерина АКАВ

аспірантка Харківської державної академії дизайну та мистецтв

КОЛЕКЦІЯ ПРЕДМЕТІВ КАРАЇМСЬКОЇ ЛІТУРГІЇ, ПОБУТУ ТА ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЄВПАТОРІЙСЬКОМУ КРАЄЗНАВЧОМУ МУЗЕЇ

© Акав К., 2015

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33923>

***Анотація.** У статті досліджується караїмська колекція ЄКМ, що складається з предметів літургійного церемоніалу, оздоблення кенаса, предметів побуту, національного одягу, шетарів, світлин, картин художника Ф. Веселовського та караїмського митця Б. Егіза. Основою колекції стали предмети, які надійшли до музею після закриття кенаса, особисті речі караїмів Євпаторії. Ця колекція має велике значення не тільки для караїмського народу, але й для загально-мистецької спадщини людства як культурне та мистецьке надбання.*

***Ключові слова:** Євпаторійський краєзнавчий музей, караїми, кенаса, літургійні предмети, образотворче мистецтво, предмети побуту, одяг, шетар.*

Вивчення мистецтва кримських караїмів є одним з пріоритетних напрямків у галузі реконструкції мистецької спадщини національних громад України. Найцікавішою та малодослідженою залишається мистецька караїмська колекція Євпаторійського краєзнавчого музею (ЄКМ), адже сьогодні доступу до колекції немає. Предмети цієї колекції (декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво, елементи декору архітектури, предмети побуту, меблі) є ключовими для вивчення символіки, до пошуку національного стилю для відродження мистецтва та піднесення національної самосвідомості. Щодо витоків і формування цього фонду писали вчені та краєзнавці Н. Дмитренко [1], І. Андрієвська [2], Д. Прохоров [3]; про внутрішнє оздоблення караїмських кенаса (храм) м. Євпаторії — Б. Єльяшевич [4], М. Кутайсова [5], В. Тіріякі [6]; про шетари (шлюбні угоди) з колекції ЄКМ — П. Чепурина, Б. Єльяшевич [7].

Мета нашого дослідження — аналіз і вивчення предметів

караїмської культури з фондів ЄКМ. Колекція музею містить рідкісні зразки караїмського традиційного мистецтва. Під час роботи над статтею було використано архівні документи ДА-АРК, фотодокументи і предмети фондів ЄКМ.

На початку ХІХ ст. через міграційні процеси караїми перенесли свій “духовний центр” і резиденцію голови Духовного правління — гахана — з Джуфт-Кале (біля Бахчисараю) до Гезльова (Євпаторія). До Євпаторії запрошують кращих караїмських віровчителів і релігійних діячів. У місті збільшується кількість караїмських шкіл, реконструюється Мала кенаса та будується Велика (Соборна) за проектом братів Самуїлата Сулеймана Бобовичів [6, с. 12, 14-15].

У 1915-1920 рр. гахам С. Шапшал створив національну бібліотеку караїмів м. Євпаторії “Карай Бітклігі”. Вона представляла зібрання з п’яти тисяч книжок і полад тисячу рукописів. Пізніше туди було включено бібліотеку А. Мічрі у двадцять тисяч томів на різних мовах. До бібліотеки були приєднані архів колишнього Таврійського й Одеського Караїмського Духовного Правління; велике зібрання коштовних предметів з побуту караїмів. У це зібрання увійшла багата колекція костюмів і вишуканих тканин: парохетів (вівтарна завіса) і масахів (аналойне покривало) ручної роботи дамаських караїмів, що була перевезена з ліквідованої старовинної караїмської кенаса м. Дамаська (Сирія) [8, с. 215-216].

Як зазначає газета “Известия ВРК г. Евпатории и уезда” за 27 листопада 1920 р. (№ 11) в Музеї культури вже був зал караїмської народної старовини з предметами та вбранням [2, 174]. Від 1921 р. почав формуватися Євпаторійський краєзнавчий музей, у склад якого ввійшов бібліотечний фонд “Карай Бітклігі” [5, с. 229].

Більша частина фонду складалася з майна, що було націоналізовано (“Акт про вилучення церковних цінностей”) [9, арк. 5], про що свідчить опис культового рухомого майна караїмської кенаса Євпаторії [10, арк. 5, 6] від 18 травня 1922 р.: срібні навершя та прикраси сувоїв Тори; семисвічник, дві лампадки, підсвічник; килими (перські, російські) — 75 одиниць; сувоїв Тори в ковчегах (пергамент) — 6 од.; покривала

для сувоїв з оксамиту та атласу — 6 од.; таліт (покривало для газана (священнослужителя)) — 3 од.; парохет — 7 од.; масахи — 23 од.; чичити (арба-кенафот — літургійна стрічка, виправлення К. Акав) — 12 од.; завіса для вікон — 10 од.; підсвічники фірми “Фраже” — 4 од.; висяча лампадка мідна — 1 од.; люстри з кришталю — 12 од.; аналої (високий чотирикутний столик з похилим верхом для читання під час богослужіння) — 6 од.

Історія створення ЄКМ та безпосередньо караїмської колекції пов’язана з ім’ям першого директора — П. Чепуриной, яка активно виступала за збереження та примноження етнографічної колекції, вивчала особливості культури караїмів. Результатом її наукової праці були доповіді, лекції, виставки з цієї тематики [3]. Згодом до музею прийшов працювати завідувач “Караї Бітіклігі” газан Б. Єльяшевич [1, с. 229]. 1925 р. Археолого-етнографічний музей було реорганізовано в Музей краєзнавства та створено 5 відділів, одним з яких був караїмський зал [2, с. 175].

Б. Єльяшевич 1928 р. писав: “Вівтар та аналої були вбрані дивовижної краси парохетами та масахами тонкої ручної художньої роботи. Між ними немало було перевезених зі старовинної караїмської кенаса Дамаска (Сирія)” [4, с. 20]. У дослідженнях учених Е. Крикуна, В. Даниленка, М. Кутайсової, М. Кізілова зазначається: вівтар прикрашали золотавим шовком і парчею з вишитими висловами зі Священного Письма (ТаНаХ) [11, с. 13], а аналої традиційно вкривали розшитими золотом, сріблом і металевими бляшками тканинами [5, с. 23; 9, с. 250].

1929 року було організовано комісію АН СРСР для дослідження справ фонду “Караї Бітіклігі”. За результатами роботи було вирішено передати рукописи, цінні книги та предмети матеріальної культури у фонди: бібліотеки та музею АН СРСР (Ленінград), Рум’янцевського музею (Москва) та інших відомих музеїв [1, с. 231]. Сьогодні у фондах ЄКМ зберігаються 310 книжок (невелика частина колишньої колекції “Караї Бітіклігі”) та предмети літургії, побуту, картини, шетари, світлини.

1927 року обидва храми були закриті. Під час німецької окупації 1942 р. була відкрита Мала кенаса, а у Великій — був

відтворений музей караїмів [12]. 30 травня 1959 р. після ранкової молитви в храм увірвалися войовничі атеїсти та на очах у вірян ломами й сокирами зруйнували вівтар. Так був зачинений останній караїмський храм на території СРСР [6, с. 23].

Як свідчить головний зберігач ЄКМ Н. Дмитренко, 1938 р. у зв'язку із закриттям кенаса, було складено акт прийому літургійних предметів. У акті було перелічено господарський реманент двох кенаса, експонати антирелігійного музею, предмети побуту та релігії караїмів [1, с. 228]. Більшість речей з цього списку (з дорогоцінних металів) пройшла повз музей одразу на продаж. Непоправну втрату колекції було завдано в роки фашистської окупації. Велику кількість цінних предметів було викрадено й вивезено в невідомому напрямку. 2010 р. було здійснено дружній акт з боку керівництва Віденського етнографічного музею (Австрія). До фондів ЄКМ було повернуто дві вишиті нашивки на арба-кенафот зі збереженими довоєнними бирками музею [1, с. 229].

Сучасна караїмська колекція ЄКМ складається з трьох груп предметів (релігійної, побутової, творів образотворчого мистецтва) і книжок. Релігійні предмети представляють внутрішнє начиння кенаса та безпосередньо особисті ритуальні речі вірян. Побутова частина складається з архітектурних елементів, предметів інтер'єру караїмського традиційного житла та деталей національного одягу. Третя група колекції — картини караїмського художника Бориса (Барі) Егіза, шетари, світлини та два портрети подружжя Кефелі художника Ф. Веселовського. Предмети караїмської колекції виконані з тканин, дерева, металу, скла, паперу. Техніки виконання — вишивка, різьблення по дереву, площинна контурна чеканка, ковка, інкрустація, декоративний малюнок, художнє скло, розпис контуром на тканині, графіка, живопис.

Літургійне начиння та оздоблення кенаса у фонді ЄКМ представлено наступними предметами: парохети — 4 од., махахи — 2 од., лампади — 5 од., люстра — 1 од.

Парохети зроблено з шовку, бавовни, оксамиту й парчі. Вони прикрашені різними техніками вишивки — мак лама (гаптування), каснак (тамбурний шов), пул (шиття блискіт-

ками); виконаними металізованими (срібними, золотими) та шовковими кольоровими нитками, канителлю, паєтками. Найбільший за розміром парохет (287,5 см x 104 см) було зроблено з малинового шовку, згори нашито золотавого кольору атлас у формі прямокутника з написом квадратним письмом, що виконано срібними нитками в техніці маклама. Краї парохета оброблено світло-рожевим візерунковим шовком. Композиція основного полотна складається з квіткового орнаменту, що утворює стилізоване Дерево Життя. Витончені лінії гілок, листя і квіток у вигляді диких ірисів створюють напівпрозорий рослинний орнамент. Це зображення зроблено за допомогою контуру для тканин (золотий, срібний і темно-срібний кольори), що наноситься тонкою лінією за схемою малюнка. Площини листя та квіток заповнено штрихами, трикутниками, зигзагами (іл. 1).

Не менш цікавими для дослідників є масахи, які мають стандартну квадратну форму. Один з них зроблено з блідо-блакитної бавовни й вишито срібними металізованими нитками в техніках маклама та пул. Орнамент складається з безконечника впродовж периметру, в чотирьох кутах зображено стилізоване Дерево Життя, а в центрі — солярний знак, кінці променів якого зігнуті в напрямку проти годинникової стрілки. Між променями розташовані стебла польової квітки, прикрашені паєтками. Робота високої якості, відсутні помилки та зачіпки. Якість свідчить про віртуозне володіння технікою вишивки металізованими нитками.

Найяскравішим акцентом Великої кенаса Євпаторії була лампада “нер-тамід” (вічний, негасний світильник), що запалювалася під час богослужіння [4, с. 20; 6, с. 32-33]. Вона символізує постійну божественну присутність або духовне світло, що виходить від Храму (Вихід 36:1). 1832 р., після закриття караїмської кенаса в місті Дамаск (Сирія), було перевезено до євпаторійських кенаса велику кількість літургійних предметів [6, с. 30], серед яких були лампади. У ЄКМ збереглося 5 таких світильників. Два з них — це гарно оздоблені латунні лампади ажурної чеканки з витонченим рослинним орнаментом, який обрамляє вентиляційні отвори і виконані характерною технікою дамаської роботи приблизно XIII ст. У трьох інших кадильницях збереглися тільки основні частини, багато

орнаментовані антропоморфними зображеннями, що було при-
таманно тільки іранському мистецтву приблизно XIV ст.

Традиційно караїмські кенаса освітлювали лампади та бра,
а до стелі підвішували чудові кришталеві люстри [4, с. 20]. У
виставковому залі ЄКМ центральне місце займає унікальна
люстра XVI — XVII ст., що була зроблена на фабриці скла в
Мурано (Венеція). Вона прикрашала Велику кенаса. Люстру
подарував громаді добродій М. Шишман [4, с. 20]. Вона була
придбана під час ліквідації майна однієї зі старих мечетей Кон-
стантинополя (Стамбул) і становила розкішний букет строка-
тих бельдежурів (квіти із сімейства в'юнкових) [8, с. 229].
Основу цього шедевра складувного мистецтва було зроблено
з бронзи та міді. Люстра має вигляд букета з плафонів у ви-
гляді молочно-білих з рожевими прожилками квітів [5, с. 24;
6, с. 31]. Від центру-основи розгалужуються стебла-трубки,
пофарбовані в зелений колір і обвиті тонким дротом навколо
гілок з металевим зеленим листям, яке прикрашено салатовими
прожилками та керамічними біло-рожевими квітами. Форма
квітів нагадує рослину в'юнок. Прозорі плафони мають вазо-
подібну форму і декоровані витонченим малюнком (іл. 2).

Особливий інтерес для дослідників становлять особисті літур-
гійні предмети — нашивки на арба-кенафот та торбинки-чохла
для молитовників. Зазвичай, їх виготовляли наречені й дарували
нареченому під час весілля. За традицією в суботу караїми йшли
молитися в кенаса рано-вранці з торбинками, у яких були таліт
(арба-кенафот, виправлення К. Акав) і молитовник [13].

Нашивки на арба-кенафот (6 од.) і торбинки для молитов-
ників (7 од.) прикрашені рослинними та геометричними орна-
ментами. Предмети колекції виготовлені з оксамиту й прикра-
шені вишивками в техніках: теллі (шиття вузькою металічною
пластинкою), букме (шиття шнурком), пул, маклама, з вико-
ристанням металізованих ниток (срібної та золотої), паєток,
канителі (гладкої та ребристої), срібної пласкої стрічки. Три
нашивки арба-кенафот мають однаковий сюжет: вазон з рос-
линами (іл. 3). Більшість торбинок-чохлів прикрашено Дере-
вом життя у різних інтерпретаціях. Особливу увагу привертає
торбинок з орнітоморфним символом — пташка, що тримає в

дзьобі великий вінок з дрібних квіточок (іл. 4).

У експозиційному залі ЄКМ представлено куток караїмського помешкання, де зібрано предмети побуту, меблі, деталі архітектури житла та елементи одягу. Будинки заможних караїмів Євпаторії відрізнялися майстерною обробкою дерев'яних конструкцій у національних тюркських традиціях, далеких від російського класицизму [11, с. 67]. У караїмів типовим є саме портик з колонами, прикрашеними поверх капітелі аркатурами з різьбленим орнаментом [14, с. 144]. Колона, яка зберігається в музеї, зроблена з дерева і, напевно, походить з будинку С. Бабовича. Форма її не є класичною, а представляє композиційний орден похідної групи.

Унікальна різьблена стеля, що була демонтована з караїмського будинку Євпаторії, є безцінним зразком високопрофесійної тонкої роботи майстра-різьбяра (іл. 5). Декоративний дерев'яний барельєф має вигляд чотирикутника, де кожний кут — неповторний орнамент: вази з фруктами, листя з квітами, роги достатку, що зв'язані тонкою різьбленою планкою. Кожний елемент пофарбований у відповідний колір. Посередині стелі опукле різьблене коло (кӧбек) невеликого розміру з гаком у центрі для підвишування люстри. Зазвичай такі стелі були прикрасою інтер'єру заможних караїмів.

В експозиції зберігається сет — дерев'яний диван без спинки з двома шухлядами для зберігання постільної білизни. Традиційно сет накривали мандаром (рід тюфяка з овечою вовною), а згори прикрашали килимом або ж будь-якою підстилкою [15, с. 64]. Замість спинки — дві великі прямокутні цупкі подушки з оксамиту, що вишивали традиційними узорами.

Обов'язковим атрибутом вітальні була софра (стіл для їжі), біля якої сиділи на повсті або килимах [15, с. 65]. Софра складалася з підставки та великої таці (син). Подібна таця прикрашає цю експозицію. Вона виконана в техніці різьблення по металу — чеканка зі складною композицією (геометричний, рослинний та архітектурний орнамент). Таця стара, про що свідчить потертості й тріщини. За традицією софру перед трапезою накривали пешкерим (скатертина), кінці якої клали на коліна, щоб не забруднитися.

Коли господарі пригощали гостей кавою або солодощами, використовували шестикутний столик невеликих розмірів [15, с. 65], аналог якого з вишуканою інкрустацією перламутром зберігається в колекції ЄКМ.

Одяг і особисті речі караїми зберігали в скринях. У експозиції їх дві. Перша — горіхова, з досить складною композицією: три великих кола (у вигляді солярного знака) повністю заповнені різними геометричними фігурами з перламутровою інкрустацією. Друга — дубова, кована металевими скобами та заклепками, що створюють геометричну композицію (іл. 6).

Перед сетом стоїть мангал (переносна мідна жаровня), який використовували взимку для обігріву кімнати. Зазвичай прикрасою караїмської кімнати були полиці — рафи, на які ставили мідний посуд, молитовники, медіума (родинні збірки), підсвічники [16, с. 102]. В експозиції представлено ковші, кумани (рід глека з ручкою та носиком) кустарної роботи для води, прикрашені різьбленням.

Неодмінним атрибутом караїмського побуту та показником майстерності господині є вишиті рушники (5 од.) та серветки (2 од.), прикрашені рослинним і геометричним орнаментами. Рушники виконано традиційною вишивкою (маклама, каснак, пул) металевими та шовковими нитками, прикрашено пласкою металевою стрічкою. Цікавим є рушник із зображенням будівель (іл. 7). Повторюваний орнамент архітектурного характеру — рідкісне явище в караїмському мистецтві. Значення двох баштоподібних будівель можна пояснити таким чином: це дві кенаса Джуфт-Кале, що створюють враження двох башт, якщо дивитися на них з долини. Мабуть тому це місто отримало назву “Джуфт-Кале”, що перекладається як “дві башти”.

У вітрині представлено кілька світлин караїмок, а поряд — елементи жіночого вбрання. На першій світлині — жінка в національному одязі, що стоїть на терасі будинку. Вона вдягнена в сукню із сирійського смугастого шовку (шаламадья) і темну кирку (коротка кофта) з вишивкою рослинного орнаменту, голову прикрашає хустка. На другій світлині представлено турецьку караїмку Анну Абрам-Оглу. На голові у неї фес (кругла шапочка висотою 5-6 см) з довгою китицею. Сукню темного

кольору з кіманоподібними рукавами, жилет, тканий пояс орнаментовано вишитими рослинним і геометричним орнаментами. У фондах і в експозиції представлено 5 жіночих марама (прямокутна хустка) з тонкої кісеї, вишитих у техніці мак лама та каснак. Цікавими є дві нашивки на фесі у вигляді восьмипелюсткових квіток. У фондах зберігається дитячий фес, зроблений з бузкового атласу, в коло верхівки якого вписано шестикутну зірку, вишиту шнурком і прикрашену золотими паєтками. У вітрині представлено також інші елементи одягу: кирка, дві жіночі фески, манжет жіночої сукні, кисет, пояс, підв'язка для панчі та налікі (колодки), інкрустовані перламутром по дереву, які вдягали на шкіряне взуття під час дощу.

Цінним для мистецтвознавців джерелом інформації є також шетари. Їх оформлював декоративним орнаментом особисто газан. У музеї зберігається понад 20 караїмських шлюбних угод [7].

Останню групу колекції ЄКМ складають два акварельні портрети караїмського подружжя Кефелі художника Ф. Веселовського та картини караїмського художника Бориса Егіза.

Ф. Веселовський зобразив подружжя Кефелі 1849 р. Дружина зображена в традиційному костюмі: на голові фес червоного кольору із синім наверхшам і бахромою. На скронях — зіліфи (завите пасмо волосся від скроні до вуха), що прикрашали зачіску заміжньої жінки. Волосся заплетене в нечисленну кількість дрібних косичок. Вуха прикрашені золотими сережками. Жінка вдягнена в синю сукню, що на грудях має великий виріз, з-під якого видно інджилі-кафес (сітка з перлів) та герданлик (намисто із золотих монет). Талію підкреслює пояс із пряжками бадем (у вигляді мигдалю — краплевидної форми). На сукню згори вдягнено кирку (без комірця) темно-синього кольору, що прикрашена багатим рослинним орнаментом, вишитим золотими нитками. У чоловіка Кефелі — кирка з комірцем, що є характерною рисою для чоловічої куртки. Кирка чорного кольору вишита більш скромним рослинним орнаментом і вдягнена на синій каптан. На портретах художник тонко й детально передав усі нюанси національного вбрання.

Розглядаючи невелику, але дуже цінну для мистецтвознавців і етнографів колекцію портретів відомого караїмсько-

го художника Б. Егіза, можна зробити висновок, що митець намагався зберегти та передати майбутнім поколінням типові риси зовнішності караїмів і зафіксувати вигляд традиційного національного одягу. Б. Егіз, напевно, хотів передати у картинах не тільки духовні особливості караїмів, а й кожен деталь матеріальної культури. Творча спадщина митця дуже багата. Більшість його картин зберігаються в Литві. 4 картини, що зберігаються в ЄКМ, належать до раннього періоду творчості художника й датовані 1910-1911 рр. На першому портреті — чоловік похилого віку із сивою бородою, у каракулевій шапці, яка мала назву “караїмка”. Червоний смугастий халат, типовий для східної людини, безумовно, зроблено з шовку шаламадья і підперезано синім тканим кушаком (пояс) (іл. 8). Другий портрет, під умовною назвою “Караїм палить люльку”, намальовано кольоровими олівцями та аквареллю. Чоловік сидить у вільній позі, на голові традиційна шапка, а одяг представлено синім каптаном і червоною сукнею з шаламадья, підперезаною тканим поясом. Третя картина — портрет караїмки в національному одязі, виконаний восковими олівцями та аквареллю. Майстерно передано кожен складку тканини, кожен елемент одягу та оздоблення. На жінці — кирка як головний елемент традиційного вбрання караїмів. Четверта картина — графічний малюнок простим олівцем — караїмка з дитиною. Майстерне володіння технікою дало змогу Б. Егізу передати кожен складку одягу та створити ефект тривимірного зображення за відсутністю чіткої промальовки рис обличчя жінки та дитини.

Особливістю караїмської колекції ЄКМ, порівняно з фондами інших кримських музеїв, є наявність унікальних і єдиних зразків караїмського мистецтва: парохет виконаний у техніці контурного розпису, лампади ажурної чеканки XIII — XIV ст. (Сирія, Іран), венеціанська люстра XVI — XVII ст., колекція нашивок на арба-кенафот і торбинок для молитовників, вишукана різьблена прикраса для стелі, дубова скриня з металевими скобами та заклепками, світлини, елементи одягу. Особливу цінність мають картини Ф. Веселовського (як свідомство караїмської моди XIX ст.) та етнографічні картини талановитого майстра Б. Егіза, які зафіксували портрети караїмів початку XX ст.

1. *Дмитренко Н.Б.* Фонд Карай Битиклиги в собрании Евпаторийского краеведческого музея // Вестник музея. Вып. 8 / Н.Б. Дмитренко. — Симферополь : СПДФЛ. Рубинчук А.Ю., 2013. — С. 228-232.
2. *Андриевская И.Ю.* Из истории Евпаторийского краеведческого музея / И.Ю. Андриевская // Вестник музея. Вып. 8. — Симферополь : СПДФЛ. Рубинчук А.Ю., 2013. — С. 171-182.
3. *Прохоров Д.А.* Музейные коллекции по истории караимов — компонент историко-культурного наследия старожильческих народов крымского полуострова // Таврійські студії: історія. — 2012. — № 2. [Электр. ресурс]. — Режим доступа: ts.uncat.crimea.ua/pdf2/14.pdf.
4. *Ельяшевич Б.С.* Евпаторийские караимские кенасы. Краткое описание (Евпатория, 1928 г.) // Караимика. — 2007. — № 3. — С. 18-21.
5. *Кутайсова М.В.* Караимские кенасы г. Евпатории // Историческое наследие Крыма. — 2006. — № 12-13. — С. 21-25.
6. *Тирияки Д.Э.* Караимские кенасы Евпатории. — Севастополь : Библекс™, 2008. — 40 с. : ил.
7. *Чепурина П.Я., Ельяшевич Б.С.* Караимские брачные договоры “шетары” // ИТОИАЭ. — Т. 1. — 1927. — С.181-195.
8. *Ельяшевич Б.С.* Караимский биографический словарь (от конца VIII в. до 1960). Кн. 2. Караимы. Вып. XIV // Материалы к серии “Народы и культуры”. — М., 1993. — 323 с.
9. Акт об изъятии церковных ценностей // ГААРК. — Ф. Р-663, Оп. 10. — Д. 228, Арк. 5.
10. Опись культового имущества караимской кенасы Евпатории // ГААРК. — Ф. Р-663, Оп. 10. — Д. 243, Арк. 5, 6.
11. *Крикун Е.В., Даниленко В.И.* Воздушный город Джуфт Кале: Очерки архитектуры. — К. : Этнос, 2005. — 160 с. : ил.
12. *Кизилов М.Б.* Караимская община г. Гезлева (Евпатория) в XVIII-XIX вв. по свидетельствам очевидцев // Тирош: Труды. по иудаике. — М., 2001. — Вып. 5. — С. 245-256.
13. *Глагольев В.С.* Религия караимов / Этнопсихология. Материалы к спецкурсу. [Электр. ресурс]. — Режим доступа: http://www.sociognosis.narod.ru/docs/glagolev_ethnopsy.htm#%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%8F%20%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2.
14. *Полканов А.И.* Крымские караимы — Париж, 1995. — 246 с.
15. *Хафуз М.Э.* Караимы. Историко-этнографический очерк. Кн. 4, Вып. XIV. — М., 1993. — 150 с. — (Серия “Народы и культуры”).
16. Тюркские народы Крыма: Караимы. Крымские татары. Крымчаки / [отв. ред. С.Я. Козлов, Л.В. Чижова]. — М. : Наука, 2003. — 459 с. — (Серия “Народы и культуры”).
17. Кенасы в Евпатории. — [Електр. ресурс]. — Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D1%81%D1%81%D1%8B_%D0%B2%D0%95%D0%B2%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B8.

Annotation

Kateryna Akav. Collection items of Karaite liturgy, life and fine art in Eupatoria local history museum. This article explores the Karaite collection ELHM, which consists of items of liturgical ceremonies, kenasa decoration, household, national clothes, shetars, photographs, paintings artists F.Veselovskogo and B.Egiz. The main collection of steel objects that came to the museum after closing kenasa personal belongings Karaites Eupatoria. This collection is of great importance not only for the Karaite people, but also for general artistic Heritage of Humanity, as a cultural and artistic heritage.

Keywords: Eupatorijsky Museum of Local History, Karaites, kenasa, liturgical objects, fine art, household items, clothing, shetar.

Аннотация

Екатерина Акав. Коллекция предметов караимской литургии, быта и произведений изобразительного искусства в Евпаторийском краеведческом музее. В статье исследуется караимская коллекция ЕКМ, которая состоит из предметов литургического церемониала, убранства кенаса, предметов быта, национальной одежды, шетаров, фотографий, картин художников Ф. Веселовского и Б. Эгиза. Основной коллекции стали предметы, которые поступили в музей после закрытия кенаса, личные вещи караимов Евпатории. Эта коллекция имеет большое значение не только для караимского народа, но и для общехудожественного наследия человечества как культурное и художественное достояние.

Ключевые слова: Евпаторийский краеведческий музей, караимы, кенаса, литургические предметы, изобразительное искусство, предметы быта, одежда, шетар.

1

2

3

4

1. Парохет (фрагмент). Контурна фарба для тканини, атлас. 287,5x134 см. XIX ст., фонди ЄКМ. 2. Люстра. Худ. скло, метал. XVI-XVII ст., виставка ЄКМ. 3. Нашивка на арба-кенафот. Оксамит, металізовані нитки, канітель, паєтки, пласке срібло. 13x12 см. XIX-XX ст., фонди ЄКМ. 4. Сумочка для молитовника. Оксамит, металеві нитки, паєтки, круглі металеві бляшки. 29x22 см. XIX-XX ст., фонди ЄКМ.

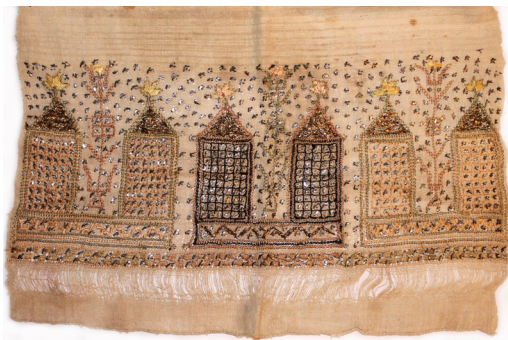
5

6

8

7

5. Дерев'яна різьблена стеля (фрагмент). Д., ф. XIX ст., експозиція ЄКМ. 6. Скриня. Дуб, металеві скоби. XIX ст., експозиція ЄКМ. 7. Рушник (фрагмент). Платно домоткане, вовняні та шовкові нитки, пласке срібло. 127x41,5 см. XIX ст., фонди ЄКМ. 8. Б. Егіз "Портрет чоловіка". Кольорові олівці, акварель, 37x23,5 см. 1910 р., фонди ЄКМ.

УДК 748.666.1

Михайло БОКОТЕЙ

старший викладач кафедри художнього скла ЛНАМ, аспірант

АНІМАЛІСТИЧНА ПЛАСТИКА У СВІТОВОМУ ДИЗАЙНІ ХУДОЖНЬОГО СКЛА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

© Бокотей М., 2015

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33924>

Анотація. У статті подано короткий огляд вузького напрямку дизайну художнього скла — анімалістичної пластики. На основі вибраних зразків з асортименту найвідоміших у світі підприємств здійснено аналіз індивідуального стилю та визначальних рис кожного окремого виробника художнього скла. У контексті світового дизайну проаналізовано також діяльність українських підприємств. Особлива увага приділяється творчості окремих дизайнерів та їх впливу на формування національної ідентичності дизайну художнього скла.

Ключові слова: авторське скло, дизайн художнього скла, анімалістична пластика, виробники художнього скла.

Поняття “дизайн художнього скла” в загальноприйнятому розумінні означає передусім проектування декоративних і ужиткових форм посуду зі скла — ваз, штофів, келихів, фужерів, тобто найпоширенішу скляну продукцію. Її творцями є художники, які працюють безпосередньо на склозаводах, або так звані вільні художники, пов’язані з підприємствами контрактними зобов’язаннями [1, с. 7]. Окреме місце серед художніх виробів зі скла посідає в ужитковій практиці анімалістична пластика, яка має декоративне, а в багатьох випадках і утилітарне призначення.

За цим стоїть давня традиція. Людина впродовж історії зверталася до образного передавання анімалістичної тематики, що пов’язано з первісними віруваннями та міфологією. З часом змінювалися лише спосіб, форма, стиль і матеріал передання, а характер трансформувався відповідно до ідеологічного трактування та емоційного навантаження. Наприклад, давні єгиптяни шанували кішку як іпостась, втілення Бастет — богині любові, жіночої радості, веселощів і музики. Її зображали у ви-